

експериментального майданчика, використання у педагогічному процесі спеціальної школи системи корекційно-виховної роботи, яка передбачає удосконалення як її організаційних форм, так і змісту, і методики, спрямованих на надання можливостей для вільного розвитку і саморозвитку кожного учня, повної реалізації його творчого потенціалу з метою подальшої соціалізації.

Література:

1. Агутов П.Р., Климов Е.А. Проблемы психологического обеспечения подготовки молодежи к труду и выбору профессии // Вопр. психологии. – 1984. - №1. – С. 13 – 19.

2. Мирский С.Л. Трудовая подготовка учащихся и выпускников вспомогательной школы в новых экономических условиях // Дефектология. – 1994. - №4. – С. 3 – 8.

3. Столяренко Л.Д. Основы психологии. Изд. третье, перераб. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 672 с.

4. Татьяначикова І.В. Педагогічне забезпечення формування життєвих орієнтацій в учнів допоміжної школи. – Дидактичні та соціально-педагогічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. – Вип. I. – К.: Інститут дефектології АПН України, 2000. – С. 78 – 81.

5. Татьяначикова І.В. Шляхи формування життєвих компетентностей в процесі соціально-трудової адаптації і реабілітації учнів з вадами розумового розвитку: Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Вип. XII. Серія: Соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 258 – 260.

УДК 159.922.76-056.313

Рецензент
Киричук В.О.,
доктор педагогічних наук

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СОЦІАЛЬНО – КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Ф.В. Товстанюк

У статті досліджується актуальність питання психологічної корекції соціально-комунікативної активності дітей шкільного віку з розумовими відхиленнями у розвитку

Автор проводить теоретичний аналіз наукових досліджень проблеми та обґрунтовує необхідність спеціального психологічного корекційного процесу в умовах допоміжної школи – інтернату.

Ключові слова: психологічної корекції, соціально–комунікативної активність, діти з розумовими відхиленнями

В статье исследуется актуальность вопроса психологической коррекции социально – коммуникативной активности детей школьного возраста с умственными отклонениями в развитии. Автор проводит теоретический анализ научных исследований проблемы и объясняет необходимость специального психологического коррекционного процесса в условиях вспомогательной школы – интерната.

Ключевые слова: психологическая коррекция, социально–коммуникативная активность, дети с умственными отклонениями

In the article actuality of question of psychological correction is probed socially – communicative activity of children of school age with the mental rejections of development. An author conducts the theoretical analysis of scientific researches of problem and grounds the necessity of the special psychological correction process in the conditions of auxiliary school – boarding-school.

Keywords: psychological correction, socially – communicative activity, children with the mental rejections.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти однією з найактуальніших вбачається проблема підвищення рівня ефективності навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу, важливою частиною якого є досягнення успішної інтеграції дитини з вадами розумового розвитку у соціум. Традиційні класичні форми та методи роботи зі школярами на сьогодні є малоефективними, а тому потребують інноваційного підходу до розгляду та власне процесу проблеми. Актуальність питання підтверджує той статистичний факт, що високий відсоток випускників спеціальних навчальних закладів після закінчення навчального закладу залишаються поза сферою соціальної опіки і стають незахищеними, неблагополучними, непрацевлаштованими.

Дана проблема не може розглядатися у повній мірі без глибокого осмислення теоретичної її суті. Тому, для кращого висвітлення цього питання, необхідно насамперед визначити загальні, найпоширеніші поняття, в рамках яких можлива не лише філософська, але й конкретно наукова психолого-педагогічна інтерпретація цього явища. Назріла необхідність глибокого вивчення психолого-педагогічних та соціальних аспектів розвитку та становлення дітей шкільного віку з вадами розумового розвитку, зокрема соціальної та комунікативної активності особистості школярів допоміжної школи.

За дослідженнями Киричука В.О. [4], допускається, що такими поняттями, які узагальнюють різноманітні рівні функціонування людини є «активність» та «взаємодія» – тісно пов'язані між собою вихідні категорії, оскільки активність виявляється у взаємодії, дії, діяльності, вчинках у внутрішньому і зовнішньому світі людини. Активність, як відомо, є однією з

найважливіших властивостей матерії, одним із способів її буття, що передбачає зміну і розвиток матерії, її взаємодії в часі і просторі.

Взаємодія обумовлює розвиток об'єктів, оскільки вона є процесом взаємного одночасного впливу різних об'єктів один на одного, найвагомішими серед яких є «людина і світ» та «людина і людина».

Поняття активності та взаємодії в системі сучасного психолого-педагогічного знання має не лише загальнонауковий статус, а й є принципом дослідження. Реалізація цього принципу виводить психолого-педагогічні дослідження на рівень аналізу вищих форм активності індивіда у взаємодії з природним, предметним та соціокультурним довкіллям.

Так, Сарджвеладзе Н.І. акцентує увагу дослідників на те, що проблема можливих варіантів взаємодії індивіда з соціумом є фактично проблемою резервів людської життєдіяльності, резервів її адаптивної і перетворювальної активності. «Їх актуалізація і адекватна реакція – мета, що ставиться всією системою виховання, а також практикою психологічного консультування і психокорекції».

Не розриваючи зв'язку з нашою темою, розглянемо глибше соціальну та комунікативну активність, що в подальшому виступатимуть основою похідними поняттями до соціально-комунікативної активності, яка є предметом нашого дослідження.

Різні автори по-різному визначають зміст поняття «соціальна активність». Наведемо декілька визначень цього поняття.

Так для Ануфрієва соціальна активність – міра участі особистості в соціальній творчості.

На думку В. Л. Гезикова «соціальна активність» повинна означати не діяльність взагалі, а її якісну визначеність – діяльність, спрямовану на перетворення дійсності самої особистості у відповідності з суспільними ідеалами та індивідуальними потребами.

Киричук О.В. визначає соціальну активність як процес функціонування соціальної позиції індивіда в конкретній соціальній ситуації, міру дієздатності і залученості його в соціальну взаємодію.

Протилежністю соціальної активності є соціальна пасивність. Вона характеризується байдужим ставленням індивіда до суспільних цінностей, норм, перевагою егоцентричних мотивів в структурі особистості. Це питання буде розглядатися нами як актуальне під час аналізу соціально – активної діяльності осіб з вадами розумового розвитку.

Комунікативна активність безпосередньо пов'язана зі спілкуванням і розглядається як смисловий аспект соціальної взаємодії, оскільки це дія, що свідомо спрямована на її сприйняття іншими людьми.

Спілкування – це складний, багатоплановий процес установалення та розвитку контактів між людьми, який породжується потребами в спільній діяльності та взаємодії; містить у собі обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії; сприйняття та розуміння партнера у спілкуванні [8].

Як свідчить досвід роботи та спостереження, діти, що поступають на навчання у допоміжну школу, не вміють спілкуватися між собою. У них відсутні навички соціальної поведінки в колективі та знижена мотиваційна сфера в цьому плані, оскільки у них не розвинені колективні форми діяльності (гра, навчання, праця, спілкування). Цей факт обумовлений органічним ураженням кори головного мозку. Олігофрени ростуть, зазвичай, ослабленими, нервовими, дратівливими. Багато хто з них страждає енурезом. Їм властива інертність основних нервових процесів, відсутність інтересу до того, що їх оточує. Тому емоційний контакт з дорослими, потреба спілкування з ними у дитини в дошкільному віці часто не виникає. Ситуацію ускладнює часто неблагополучна атмосфера в сім'ї, де батьки в силу різних обставин не цікавляться розвитком своїх дітей. Діти-олігофрени не вміють спілкуватися і зі своїми ровесниками. Спонтанність засвоєння суспільного досвіду у них дуже знижена. Такі діти не вміють правильно діяти ні за словесною інструкцією, ні навіть за зразком. Однак, певна потреба у спілкуванні з дорослими і способи реалізації своєї потреби засобом спілкування доступні для відтворення та розуміння.

Виходячи із досліджень Горбенко С.Л., у розумово відсталих учнів підліткового віку в цілому переважає середній рівень сформованості змістового, емоційно-мотиваційного та власне поведінкового компонентів соціальної поведінки. Тобто, розумово відсталі діти потребують цілеспрямованого формування усіх компонентів поведінки, особливо щодо виконання конвенційних ролей школяра. Недостатня сформованість в учнів змістового компонента визначається недоліками їх знань про правила виконання соціальних ролей за показниками адекватності та усвідомленості. Емоційно-мотиваційний компонент рольової поведінки досліджуваних характеризується позитивним, але недостатньо стійким та дієвим ставленням до її виконання.

Вітчизняна дефектологія ґрунтується на методологічному положенні про те, що структура особистості й морально-етичні якості людини є продуктом впливу середовища, в тому числі й педагогічних факторів, що діють на людину в онтогенезі [6].

Із цього робимо висновок, що соціальна поведінка випускника допоміжної школи визначається якістю виховної та психокорекційної роботи з ним.

Бистрова Ю.О., яка вивчала особливості конфліктної поведінки розумово відсталих підлітків, наголошує, що спеціально організована корекційна робота, відповідно до визначених соціально-психологічних умов, сприяє зменшенню та конструктивному розв'язанню конфліктів у поведінці розумово відсталих школярів. Експериментальна перевірка розробленої комплексної методики засвідчила, що психологічну допомогу розумово відсталим підліткам насамперед важливо спрямувати на попередження конфліктів, формування й корекцію конструктивних способів їх розв'язання,

та проводити в системі за трьома напрямками-блоками (когнітивний, емоційно-вольовий, афіліативно-поведінковий).

Не менш важливою складовою психологічної корекційної роботи у спеціальних допоміжних школах, на думку Вдовиченко І. В., є формування в дітей навичок спілкування, яке в усіх аспектах необхідне для взаєморозуміння, попередження та розв'язання конфліктних ситуацій, різних асоціальних явищ. Особливого значення набуває розвиток у розумово відсталих дітей емоційно-мотиваційних установок щодо себе, оточення, однолітків і дорослих людей. Головним завданням дефектолога в цій сфері стає формування в учня з вадою розумового розвитку потреби у спілкуванні. Необхідно не лише навчити дитину йти на контакт, а й навчити її ввічливості, доброзичливості, емоційної підтримки, вміння погоджуватись, обмінюватись досвідом, знаннями з метою встановлення нормальних взаємин у колективі. Власне через спілкування розумово відсталі діти набувають першого соціального досвіду комунікативної діяльності.

Накопичені у вітчизняній та радянській психології та дефектології дані (Л.С. Виготський [1], Д.Б. Ельконін [2], О.В. Запорожець [3], О.Н. Леонтьєв [5], С.Я. Рубінштейн) [6] свідчать про те, що саме взаємодія і спілкування з оточуючими виявляється важливим фактором розвитку психіки та становлення особистості. Необхідно відзначити значний внесок і сучасних вітчизняних вчених у питання соціалізації та комунікації дітей з психофізичними вадами (А.Ф. Бондаренко, Т.Д. Ілляшенко, А.А. Колупаєва, В.О. Киричук, О.В. Киричук, С.О. Тарасюк та ін.).

Ці та інші дослідження свідчать про актуальність психологічної корекції дітей з вадами розумового розвитку. Так, учений - психолог Л.М. Шипіцина зазначає, що найважливішими складовими такої реабілітації школярів спеціальних (корекційних) закладів є:

- рання соціальна адаптація;
- розвиток особистості дитини з максимальним використанням її реабілітаційного потенціалу та компенсаторних можливостей;
- розвиток особистості дитини шляхом формування навичок спілкування;
- інтеграція у суспільство на правах повноцінних членів;
- корекція інтелектуальних і когнітивно-емоційних процесів.

Як бачимо, усі дослідження так чи інакше обертаються навколо соціальної та комунікативної активності дитини з вадами розумового розвитку. Ефективність формування у підлітків цієї категорії соціальної та комунікативної активності визначається дотриманням низки психолого-педагогічних умов. Ними передбачено здійснення цілеспрямованого педагогічного та психологічного впливу засобами спеціально дібраного змісту, методики та організаційних форм корекційно-виховного впливу відповідно до сутності, складових, найважливіших характеристик, змістових ліній становлення та особливостей прояву поведінки в учнів.

Як видно з вище наведених фактів, дослідження вчених лише частково, не в повній мірі висвітлюють цю проблему. Тому, в сучасній спеціальній психології та дефектології вона залишається актуальною і важливою як в теоретичному, так і в експериментальному плані. Підвищення рівня соціально-комунікативної активності школяра допоміжної школи залишається одним із основних факторів успішної інтеграції у соціум.

Література:

1. Выготский Л.С. К психологии и педагогике детской дефективности // Основы дефектологии. – С.-П, М., 2003.
2. Возрастные особенности младших подростков/Под ред. Д. Б. Эльконина. – М., 1967.
3. Запорожец А.В. "Воспитание и обучение в детском саду", 1976.
4. Киричук В.О. Соціально – комунікативна активність старшокласників: сутність і засоби її стимулювання. – Луцьк, 2000.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977
6. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника – М., 1986.
7. Слободяник Н.П. Психологическая помощь школьникам с проблемами в обучении. – М., 2004.
8. Шапар. В. Сучасний тлумачний психологічний словник. –Харків, 2007.

УДК 376. - 056.36: 376.

Рецензент

Мерсіянова Г. М.

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

С.В.Трикоз

У статті викладені загальні завдання сенсорного виховання дітей дошкільного віку та виокремлені специфічні для дітей з інтелектуальною недостатністю. Розглядаються основні етапи і зміст сенсорного виховання дошкільнят.

Ключові слова: діти з інтелектуальною недостатністю, сенсорне виховання, сенсорні еталони, перцептивні дії.

В статті изложены общие задачи сенсорного воспитания детей дошкольного возраста и выделены специфические для детей с интеллектуальной недостаточностью